

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

Розглянуто організаційно-правове забезпечення системи економічної безпеки банку та окреслено основні напрями її діяльності.

Ключові слова: організаційно-правове забезпечення, банк, система економічної безпеки, напрями діяльності, забезпечення економічної безпеки банку.

Рассмотрено организационно-правовое обеспечение системы экономической безопасности банка и очерчены основные направления её деятельности.

Ключевые слова: организационно-правовое обеспечение, банк, система экономической безопасности, направления деятельности, обеспечения экономической безопасности банка.

The article deals with organizational and legal framework for the economic security of the bank, and outlines the main activities of the system.

Key words: organizational and legal support, bank, system of economic security, activities, the economic security of bank.

Постановка проблеми. Дослідженнями багатьох науковців було доведено, що для підвищення ефективності управління системою економічної безпеки банку необхідне організаційно-правове регулювання. У сучасному банківському законодавстві не існує однозначного тлумачення правових норм, а прийняті мають декларативний характер, що обумовлюється необхідність поступового та кардинального його реформування.

Кожен банк у процесі своєї діяльності окрім основних функцій, спрямованих на досягнення зазначених на момент його створення цілей, виконує ряд важливих соціально-економічних завдань. Будучи платниками податків, створюючи робочі місця, надаючи різного роду послуги, посилюючи позиції країни у світовій економіці, господарюючи суб'єкти справедливо розраховують на відповідну підтримку держави.

Роль держави зводиться до встановлення нормативно-правового поля банківської діяльності, яке, з одного боку, є системою обмежень негативних впливів (наприклад, охороняє від незаконних дій персоналу банку, здатних заподіяти йому шкоду), а з іншого – формує зону маневру для самостійного захисту економічних інтересів банку (на-

приклад, передбачаючи можливість створення власної служби безпеки). Крім цього держава приймає підзаконні акти, стандарти і вимоги, методичні рекомендації, дотримання яких є необхідною умовою при здійсненні окремих видів діяльності.

Стан дослідження. Організаційно-правове забезпечення системи економічної безпеки організацій та комерційних банків стало предметом низки досліджень. Цим питанням присвячено багато праць вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема: О.І. Барановського, Т.М. Болгар, І.Ф. Бінька, О.С. Власюк, З.С. Варналія, В.М. Геєця, А.С. Гальчинського, М.М. Єрмошенко, Я.А. Жаліло, В.С. Загорського, О.І. Захарова, М.І. Зубка, О.А. Кириченко, В.В. Крутова, С.М. Лаптева, В.І. Мунтіяна, П.Я. Пригунова, В.С. Сідака, Л.М. Стрельбицької, В.А. Тимошенко, В.І. Франчука, В.Т. Шлемка та інших. Однак узагальнення накопиченого теоретичного та практичного матеріалу щодо участі держави в регулюванні діяльності банків свідчить про необхідність системного, комплексного підходу до побудови організаційно-правового забезпечення системи економічної безпеки банку.

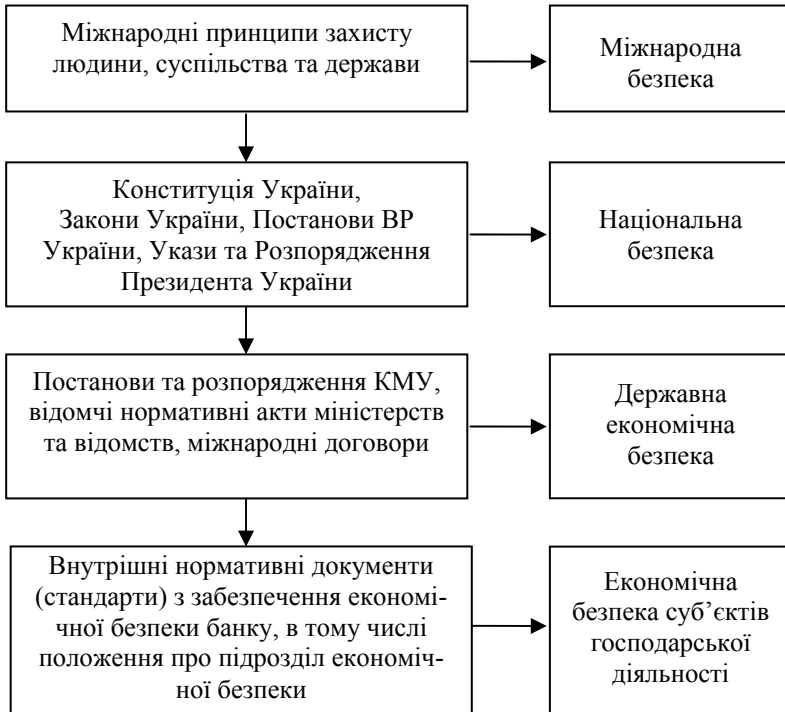
Метою статті є дослідження та аналіз організаційно-правового забезпечення системи економічної безпеки банку.

Виклад основних положень. Формування системи економічної безпеки банку потребує створення адекватної організаційно-правової бази її функціонування. При великій кількості та розмаїтті активів нормативно-правового характеру з питань регулювання банківської діяльності слід зазначити, що спеціального законодавства у галузі економічної безпеки банків нині не існує. Україна є однією з небагатьох країн світу, в якій незважаючи на значне зростання злочинності, приватний сектор економіки позбавлений права на захист власності, підприємницької діяльності та іміджу власними силами. Є тільки окремі положення законодавчих та нормативних актів про захист бізнесу [6, с. 7].

Банківське законодавство, за традиційним уявленням, – це сукупність законодавчих актів, які є формою вираження правових норм, спрямованих на регулювання повноважень, обов'язків та відповідальності сторін у правовідносинах за участю банку. Це поняття охоплює також сукупність інших джерел, а саме: нормативно-правові акти, які видаються Кабінетом Міністрів України, Національним банком України, а також уповноваженими суб'єктами відповідно до законів України.

Таким чином, організаційно-правове забезпечення системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, зокрема комерційних банків, залежить від діючої системи правових норм, яка визна-

чена як чотирьохрівнева структура: міжнародна безпека; національна безпека; державна економічна безпека; економічна безпека суб'єктів господарської діяльності (рис. 1).

Рис. 1. Організаційно-правове забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в Україні

Основу нормативно-правового забезпечення системи економічної безпеки банку становлять нормативні документи, що дають право на діяльність з основних напрямків захисту банку (захист комерційної таємниці, охорона майна, захист від недобросовісної конкуренції, захист інформації банку).

Враховуючи сучасні тенденції глобалізації світових міжнародних зв'язків, все більшу роль у забезпеченні економічної безпеки комерційних банків відіграє здатність держави захищати інтереси українських банків.

нських банків на зовнішніх ринках, а також державні гарантії політичної та економічної стабільності всередині країни.

Не менш важливою функцією держави щодо підтримки економічної безпеки банку є контроль дотримання законодавства та прямий контроль діяльності комерційних банків з метою забезпечення регіональної та державної економічної безпеки.

Видається необхідним проведення аналізу організаційно-правового забезпечення системи економічної безпеки комерційного банку з метою виокремлення основних напрямків діяльності даної системи.

Операційна (основна, виокремлена певними установчими документами) діяльність банку з надання послуг перебуває під пильним контролем держави. Для забезпечення своїх контрольних функцій держава сформувала складну систему нормативно-правових актів, за виконанням яких стежить розвинена система контрольних органів, що включає широкий спектр контролю, починаючи з фінансового і закінчуючи протипожежною безпекою. Ці відомства розробляють і публікують інструкції і правила, які є обов'язковими для всіх банків.

Державний фінансовий контроль здійснюється органами податкової служби, державним казначейством, а також контрольно-ревізійним управлінням.

До недержавного зовнішнього контролю діяльності комерційних банків можна віднести аудиторський контроль. Кредитні установи, акціонерні товариства і великі організації підлягають обов'язковому аудиторському контролю, основною метою якого є підтвердження достовірності фінансової звітності.

Також вітчизняне законодавство зобов'язує комерційні банки самостійно дбати про економічну безпеку шляхом проведення інвентаризації, обов'язкового страхування майна та інших, закріплених у діючому законодавстві заходів внутрішнього контролю.

Можна зробити висновок про те, що в Україні існує складна система обов'язкового контролю діяльності комерційних банків:

- державний контроль;
- недержавний зовнішній контроль;
- внутрішній контроль.

Останній напрям контролю призначено для підтримки економічної безпеки держави у вигляді самостійного забезпечення економічної безпеки банків.

Сучасні тенденції вдосконалення законодавства пов'язують зі створенням нових комплексних галузей законодавства (зокрема, банківського, приватизаційного, пенсійного тощо), що є значним чинни-

ком впливу на реальне вирішення економічних і соціальних питань. У зв'язку із вдосконаленням законодавства, яке тягне за собою зменшення розриву між чинним правом та зміненими суспільними відносинами, система законодавства повинна наближатися до власного ідеалу – до системи права. Відповідно, постає необхідність всі норми банківського законодавства систематизувати та кодифікувати в один нормативно-правовий акт – Банківський кодекс, метою якого є створення стабільних правових умов, необхідних для діяльності всіх учасників банківської системи України на підставі найбільш цінних положень чинного банківського законодавства і нових підходів щодо діяльності банків в Україні.

Прийняття Банківського кодексу можливо визначить остаточний правовий статус Національного банку України та окремих інститутів банківської системи, а також режим здійснення банківської діяльності, стане фактом, що засвідчує закріплення нових підходів з управління грошово-кредитною системою держави в ринкових умовах, сприятиме забезпеченню її стабільності та правового захисту інтересів клієнтів – юридичних та фізичних осіб. Поступово здійснюватиметься гармонізація національного банківського законодавства у законодавстві Європейського Співтовариства, розробка та вдосконалення банківських правил та стандартів, закріплених в Банківському кодексі. Все це сприятиме залученню грошових коштів населення та підприємств до банківської системи, зміцненню ринку позичкових капіталів, а відтак і фінансової стабільності держави в цілому.

Таким чином, сучасне законодавство передбачає основні положення захисту господарської діяльності та економічної безпеки банку, які закріплені у загальних законодавчих актах: Цивільному, Господарському, Кримінальному кодексах України, Кодексі України про адміністративні правопорушення, Законах України «Про банки і банківську діяльність» [1], «Про Національний банк України» [5], «Про господарські товариства» [2], «Про інформацію» [4], «Про захист від недобросовісної конкуренції» [3]. На рис. 2. наведена схема організаційно-правового забезпечення системи економічної безпеки банку.

Однією з організаційно-правових основ функціонування всієї системи економічної безпеки є статут банку, в якому визначені напрямки діяльності банку із забезпечення економічної безпеки. Зокрема, здійснювати діяльність з захисту своєї комерційної таємниці та інтелектуальної власності; створювати у своїй структурі підрозділи з захисту майна, комерційної таємниці і інтелектуальної власності; створювати структурний підрозділ – службу економічної безпеки, на котру покладається завдання з безпосередньої охорони власності і

забезпечення системи економічної безпеки банку в процесі управління банком.

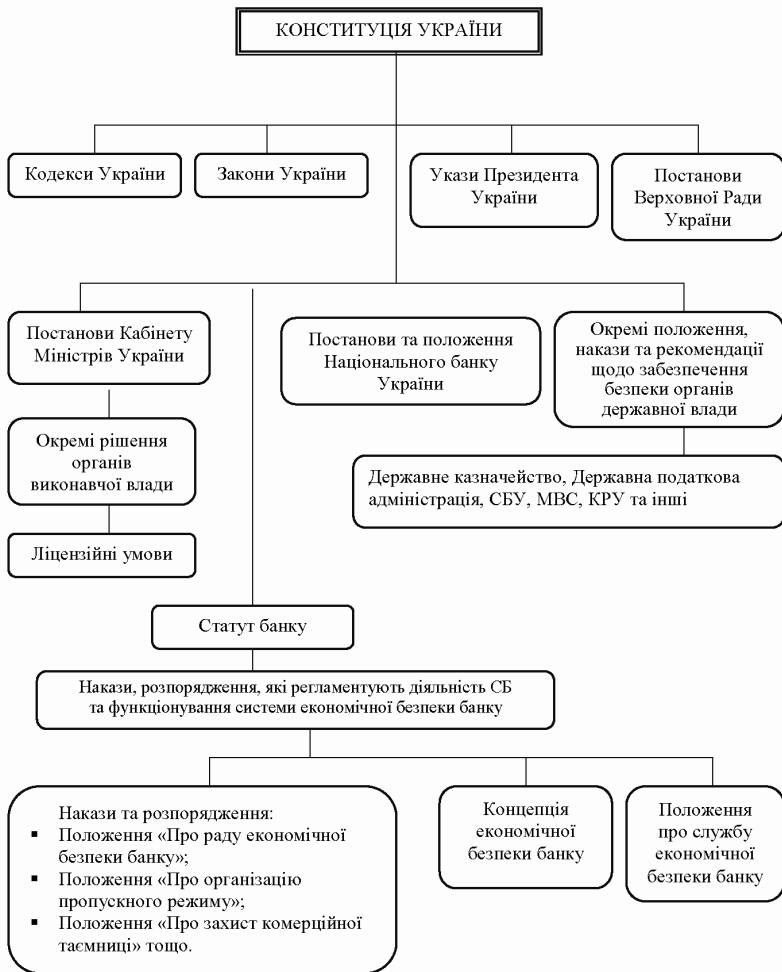

Рис. 2. Схема організаційно-правового забезпечення системи економічної безпеки банку

Вітчизняне законодавство значну увагу приділяє регулюванню процесу фінансування банків. Надання максимально широкого вибору джерел фінансування та забезпечення механізмів контролю за ефективністю та безпекою цього процесу – головне завдання законодавства у цій сфері.

Законодавство, що забезпечує захист фінансових інтересів банку, на нашу думку, можна розділити на два напрями:

- регламентування дій з виведення банків зі стану неплатоспроможності;
- правове регулювання широкого спектра джерел фінансування банку.

Перший напрямок забезпечується низкою нормативно-правових актів, що регулюють процес банкрутства і фінансового оздоровлення. Другий напрямок забезпечує можливість вибору банком найбільш ефективної і безпечної стратегії фінансування, яка забезпечить йому економічно сталий розвиток.

Економічна безпека банку залежить від характеру конкуренції, що сформувалася на фінансово-кредитному ринку. Від ролі, яку відіграє комерційний банк у конкурентній боротьбі (лідер, аутсайдер або рівноправний конкурент), і ступеня захисту від недобросовісних дій конкурентів багато в чому залежить його подальший успіх. Українське законодавство досить докладно й однозначно розкриває поняття недобросовісної конкуренції та зловживання монополістів своїм становищем, а також обумовлює заходи щодо припинення подібних дій. З метою контролю за конкурентною боротьбою створено Державний анти-монопольний комітет.

Узагальнюючи вищесказане, можна зробити висновок про недостатність державної підтримки розвитку бізнесу в Україні. Однак простежується тенденція приведення вітчизняного законодавства у відповідність світовим стандартам і потребам вітчизняної економіки. В даний час існує достатня нормативно-правова база для створення та успішного функціонування системи забезпечення економічної безпеки банку, що спрямована на протидію широкому спектру загроз зовнішнього і внутрішнього середовища господарюючого суб'єкта. Основні напрямки дії системи забезпечення економічної безпеки банку, підтримані чинним законодавством, можна класифікувати наступним чином:

- контроль основної або операційної діяльності та надання банківських послуг;

- забезпечення економічно безпечного і ефективного фінансування банку;
- забезпечення захисту інтересів банку з урахуванням характеру конкуренції та її позиціонування на ринках;
- наявність механізмів захисту економічних інтересів банку в сфері створення і управління його іміджем;
- захист економічних інтересів банку при взаємодії з державними, регіональними та місцевими органами управління;

Висновки. Організаційно-правові засади створення та функціонування системи забезпечення економічної безпеки банку полягають у формуванні нормативно-правової бази, що регулює окремі напрями діяльності банку. Однак об'єктивна вузькість і недостатність нормативно-правових актів обумовлює необхідність створення локальних правових актів, покликаних забезпечити легітимність функціонування системи забезпечення економічної безпеки банку шляхом закріплення в них комплексу правових і економічних норм, що діють у межах організації, метою яких є захист її економічних інтересів. Тому прийняття Банківського кодексу буде основним фактом, що засвідчує закріплення нових підходів з управління грошово-кредитною системою держави в ринкових умовах, сприятиме забезпеченню її стабільності та правового захисту інтересів клієнтів.

---

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

2. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

3. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 № 236-96. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

4. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

5. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

6. Зубок М.І. Організаційно-правові основи безпеки банківської діяльності в Україні: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.І. Зубок, Л.В. Ніколаєв. – Вид. 2-ге, допов. – К.: Істина, 2000. – 88 с.